

T a n k a r
 o m
K r i t i k e r.

A f h a n d l i n g
 som med vittberömda Philos. Facultetens
 tillstånd

under inséende af

MAG. PEHR DANIEL AMADEUS ATTERBOM

Professor i Ästhetiken och Vitterheten, Ridd. af K. N. O.
 En af de Aderton i Svenska Akademien,
 Ledamot af åtskilliga Lärda Samfund

för

Philosophiska Graden

utgifves

af

CLAES HERMAN RUNDGREN
 Vestg.

och offentlig försvaras
 på Gustavianska Lärosalen d. 20 Oct. 1841.
 p. v. t. f. m.

2.

UPSALA 1841.
Wahlström & Låstbom.

Hvaadan således följer, att Vitterheten, som i sitt objectiva väsende är ett i språk-gestalt framträdande skönt vett, är i sitt subjectiva ingenting annat, än justt skön vettighet. Och tvifvelsutän åligger det då Vitterheten allrafrämst, att i alla sina skepnader erkänna och hylla Vettets majestät. Gifver hon detta föredöme, fullkomligen afgjort: så skulle kunna hända, att det småningom äfven inverkade på "Medborgerligheten"; som deraf är i största behof.

Schiller har sagt: "Die Weltgeschichte ist das Weltgericht"; och sannt är, att öfver hvarje tids egenomliga och utmärkande företeelser, i godt eller i ondt, faller omsider Historien en rättvis dom. Detta gäller således äfven i afseende på Vitterhet och Konst. Onökligen innebäres deri en tröst för förtjenster, hvilka under sina innehafvares jordiska lefnadstid ingen rättvisa fått åtnjuta. Sådant har icke sällan inträffat; sådant inträffar icke sällan ännu. Ja, det måste snarast kunna inträffa i ett tidevarf, som detta: då samhällsmenniskan, i passionerad hågkomst att lifvets rätt är erkännandet af frihet, lätteligen sträcker sitt frihetsnit ända derhän, att ingen plats finnes öfrig för förnuftets rätt, som är erkännandet af sanning, och för dygdens rätt, som är erkännandet af välvilja. Ty begripligt är, att i slikt fall kan ingen symnerlig trygghet gifvas för snillets rätt, som är erkännandet af förtjenst.

Men ofta nog händer, att Historien sjelf behöfver lång besinningstid, innan hon afgör och afkunnar utslaget. Äfven hon behöfver esomoftast ett godt stycke aflägsnas från det ögonblick, som är, för att kunna med oveld och klarhet uppfatta dess väsendtliga innehåll, betraktadt i sin utveckling ur hvad som föregått och sin häntydning på hvad som skall följa. Äfven hon låter sig ofta bedåras, att längre, än man borde förmoda, taga det Medelmåttiga, det Obetydliga, ja rentaf Dåliga i sitt hägn, och förläna deråt en konstlad frejd; under det hon gör intet att skingra den skugga, der det Ädlaste, det Skönaste står undan gömdt, bortglömdt, och liksom öfverlemnadt åt undergång. Gafs det icke en tid, då en Waller kunde om *Paradise Lost* skrifva till en Buckingham: "Milton, den blinde skolmästarn, har utgifvit ett poem, som är märkvärdigt för ingenting annat, än dess längd?" Hade ej stoftet af Shakspeare och Calderon knappt lunnit kallna, innan samtida och efterlevvande voro redebogne, att vida öfver dem upphöja författare, vid hvilka numera ingen, eller ringa, uppmärksamhet fästes? Fordrades ej nära två århundraden, innan den förre blef riktigt förstådd? nära halftannat, innan samma lycka vederfors den sednare? och var det ej en för dem båda främmande nation, — den Tyska nämligen, — hvars djupare och klarare omdöme ändtliggen tilldelade dem deras rättmätiga skaldekronor? — Hvad kunna då de smärre talenter begära, som verksamt in-

gripit i bildningens utvecklingsgång hos fädernesland och samtid, men i jemnförelse med de nyssnämnde äro blott stjernor af andra, tredje, fjerde storleken?

Naturligtvis bör det öde, att en tid framåt misskännas eller glömmas, lättast kunna påräknas i en literatur-period, sådan som den nuvarande; der, liksom vid ett stort vattenfall, under oupphörligt brusande och bedöfvande gny, i hvarje ögonblick framblänker en perlskatt, som ofta glittrar af sol och breder omkring sig regnbågs-prakt, men redan i nästa ögonblicket visar sig vara skum, och i det derpå följande rinner sin väg såsom vanligt vatten. Hvilket rön upprepar sig oftare, än att äfven de företeelser, som högljudast anprisas, lemna, efter ett otroligen kort tidsförlopp, till och med sina ifrigaste beundrare liknöjda och kalla? Och desse inskränka sig då icke blott härtill, utan de blygas tillika för det nyss så frikostigt utdelade berömmet; de skynda sig att lika rundligen förvandla det till klander, och öfverskria hvarje påminnelse om deras förra förtjusning med jubelrop öfver nya, men snart åt samma lott hemfallna herrligheter. Det må synas billigt, att de egentliga modeförfattarne äro de, som just af den allmänhet, hvars lifligaste nöje de utgjort, beredvilligast lemnas till spillo; de åsyftade blott att "hafva godt medan de lefde", och det hade de; det varade ej länge, men måttet var rågadt efter deras hjertans lust. Hvad har nu blifvit af hela det sällskap, som kallade sig "das

junge Deutschland?" Är ej rolen utspelad, till och med för sjelfva höfdingarne? Men samma lättsinne vänder sig ock mot författare af långt högre betydighet. Huru har icke t. ex. den älskvärde Fouqué blifvit af sina landsmän behandlad? Under sin banas första stadier utbasunad såsom Tyska Poesiens ändtligen komne Messias, blef han ej sedermera, helt tvärt, dömd till korsfästning af en kritik, som, med hastigheten af ett trollslag, förbytte de hänryckt slösade bifallstecknen till idel speord och bånande åthäfvor? Det är sannt: han var icke, hvad han först utgafs för; men i de bästa af sina ungdomsverk skall han ändock oförgånligt lefva; och för hans "Undine" skola ännu hjertan klappa, när glömskans "Kühleborn" längesedan från jorden bortsköljt hans recensenters namn och samtliga pappershögar. Något sednare har en kritisk vädervexling af beslägtad art, väl icke alldeles med lika bråd omkastning och än mindre med lika allmän, börjat storma mot Tieck och bröderne Schlegel: men med kullstörtandet af dessa kolosser hafver det sig ej så lätt; vore deras häcklare lika sannt gudar i verkligheten, som i sin inbillning, så kunde enivar af de ofvannämnde säga till dessa Zoiler, hvad den Homeriske Zeus yttrar till Olympens öfriga makter, att de fäfängt skulle hjuda till att draga honom ner från hans thron, om de än hängde sig allasammans vid den kedja, hvarmed de ville försöka det. Så är oss icke heller obekant, huru man, redan i många år, hos våra närmaste sydliga grannar betackat den skald,

som riktat detta folks vitterhet med dess dyrbaraste smycken. Och har det ej visat sig temligen otvetydigt, huru man i Sverige, här och der, alltredan är sinnad att behandla Tegnér, — ehuru företaget ännu har stannat vid några strödda och på försök utkastade oqvädins-ord? Nog: det förstås, att ett bemötande, så afvigt mot snillen, som redan stå lyftade öfver vågen likt klippor med evigt grönskande lunder, skall i vida snabbare skiftning drabba hvarje förmåga, som nyss uppdykt ur strömhvirfveln, och ännu kämpar med den skummande forsen om sin tillvarelse. Desto mera behöfver, vid dylikt svall och dån, den tänkande skärskådaren både skarpblick och mod, att från det Förgängliga, som i en blink glittrar och i den nästa försvinner, genast urskilja det, som innebär verklig sjelfständighet, och genast antyda dess tillkommande varaktiga ställning.

Det sällsynta af en så beskaffad omdömeskraft, under det att det herrskande betraktelsesättet mer och mer uppslukas af Ögonblickets hänförelser, förklarar huru den föreställning kunnat bli nästan allmän, att öfverhufvud hvart och ett Förflutet, såsom sådant, sjelfnödvändigt måste vara någonting mindre fullkomligt, än det som följer derpå. Man har åt satsen om Mensklighetens oafbrutna framskridande inrymt en oinskränkt allmängiltighet, som förpligtar, att alltid åt de nyaste företelserna tillerkänna det högsta värdet. Man har till och med ansett sig bestyrkt i

denna ytliga åsigt genom en vidtherömd och onekligen snillrik art af filosofi, hvars grundbrist likväl ej synes vara brist på grundlighet (åtminstone ej i det ordets vanliga mening). Det sätt, hvarpå Hegels lära har fattat de högsta Culturformernas inbördes ställning — Religionens och Konstens till Philosophien, — äfvensom (i följd deraf) förhållandet mellan de särskilda hufvudmomenterne af Culturens allmänna utvecklingsgång, har tyckts leda mången till det resultat, att hvarje särskild bildningsperiod bör anses för någonting, hvilket Historien, såsnart en nyare period inträder, i och med detsamma kastar bakom sig såsom stämpladt till ett för något bättre undanvikande sämre. Enligt sådan öfvertygelse, som alltså förundransvärdt nog sammanfaller med den icke-philosopherande menighetens, bör visserligen ej kunna betviflas, att en Konst, en Poesi, en Vitterhet, som både till innehåll och form skall omätligt öfverträffa enhver föregående, nu är, i hvarje stund och timma, som bäst på vägen att framstiga. Blott måste man dervid, i glädjen, förgäta den bekymmersamt motsägende omständighet, att all Poesi och Konst har, enligt nyssnämnda lära, i sjelfva verket redan gjorts öfverflödig — genom Vetenskapen eller Philosophien. Ty deraf följer, att, liksom allt framskridande i ästhetisk bildning hittills egentligen har bestått i närmandet till denna culturhöjd, så kan det hädanefter endast bestå i ett städse afgjordare in-

skränkande af Konstens betydelse, ned till den af ett barnsligt — om än oskyldigt och artigt — lekverk.

Lyckligtvis är den verkliga ställning, som Konst och Religion äga till Philosophien, en alldeles omvänd emot den, som Hegel låtit dem antaga. Det äkta speculativa begreppets riktning är, att just i samma mån, som det allt djupare och klarare fattar de högsta objectiva formerne af Lifvets, Verklighetens, Sanningens uppenbarelser, sätta dem öfver sig sjelft allt högre och högre, — eller, med ständigt växande ödmjukhet, inse sig sjelft vara blotta grundvillkoret för deras möjligast fullständiga erkännande. Det medvetande af evig sanning, som är utbildadt till Philosophi, har sin urbild och medelpunkt i Gud såsom Idee. Men Lifvets positiva realiteter kunna lika litet i Andens värld, som i Naturens, derigenom göras öfverflödiga eller föråldrade, att Philosophien begriper mer af dem, än tillförne; det omedelbara Idee-medvetande, eller den lifvande Gudoms-erfarenhet, som är de högsta realiteternas närmaste uppfattningsrymd, skall, ur sin outtömliga rikedom, alltjemnt framgifva nya ämnen för begripning. I den sanna Konsten är detta medvetande ett medvetande af evig skönhet, som har sin urbild och medelpunkt i Gud såsom Menniska; i den sanna Religionen är det ett medvetande af evig kärlek (eller, hvilket är detsamma, af evig personlighet), som har sin urbild och medelpunkt i Gud såsom Christus. Derföre skall Poesien, liksom Religionen, äfven hädan-

efter finna utvägar, att uppenbara sin eviga ungdom; jemväl midt i ett öfvergångs-tidehvarf af nästan idel ålderdom och upplösning. Och hvad det begrepp angår, som gör till sitt föremål innehållet af den "föreställning", inom hvilken de ifrågavarande realiteterna mottagas i hela sin friska sinnelifflighet: så är det endast då någonting högre än denna föreställning, om det mäktar förena nyssnämnda liflighet, såsom bevarad i ursprunglig fullkraft och värma, med klarheten af en utrednings-verksamhet, som eljest, äfven under det ogemenaste sken af klyftighet och dialektik, blifver halvesann, skef, och i sitt djup — ytlig.

Mot vörndaden för det Nyaste kan ingen befinna sig i skarpare strid, än de Skalder och Vise, som trott sig äga skäl till det rakt motsatta påståendet: att hvarje yngre eller seduare slägte har, ända hittills, väl mestadels varit de föregående öfverlägset i växande hopning af kunskaper och i allahanda oväsentlig, ofta skadlig, förfining; men deremot stått under dem i allt sådant, som egentligen röjer närvaron af hög andekraft och dygd. I både äldre och nyare tider hafva dylika svårmodiga verldsbetraktare funnits. Deras ständiga thema är HORATIO bekanta klagan:

"Damnosa quid non imminuit dies?

Aetas parentum, pejor avis, tulit

Nos nequiores, mox daturos

Progeniem vitiosorem."

Och af detta thema är t. ex. hela ROUSSEAU blott en oafbruten variation.

Brydsamt vore att säga, hvilkendera ensidigheten är mest orimlig; och det må de bägge parterne sines emellan afgöra. Tvifvelsutän ädagalägger Historiens lefvande bildgalleri, att Menskligheten, i det stora och hela, väsendtligen framskrider; under en dels medveten, dels omedveten sträfvan till sina förmögenheters ändamålsenliga utveckling. Men denna framskridning rör sig ingalunda i någon rak linea. Den går till sitt mål genom en mångfald af omvägar, genom en otalig myckenhet omsvängningar, hvilka ideligen kröka sig af och an, ja ofta — till utseendet — fram och tillbaka. Af det i sin blotta allmänlighet tänkta progressions-begreppet kan således icke följa, att hvartenda nytt slägte, med sina verk, bör i vårt omdöme ställas högre, än det som afträder; en uppskattning, hvartill de personer och productioner, som i främsta rummet repräsentera det nya slägtet, naturligtvis vore i främsta rummet berättigade. I sådant fall blefve slutligen almanackan den hufvudgrund, hvarifrån utgångspunkten för kritisk värdering borde hämtas. Det vore då i sin ordning, att t. ex. sätta det Byzantinska tidehvarfvets författare och konstnärer framför de äldre Grekiska; helst som jemväl nyssnämnda eländes-tid alls icke hyste ringa begrepp om sin bildningsgrad, utan tvärtom en ganska ausenlig själfkänsla (se, bland andra bevis, Prinsessan ANNA COMNE-

NAS "Alexias"). Önskar man ett aktningvärdare exempel: hvem vet icke, huru förnämt, i Engelska witterheten, Drottning Annas tidehvarf blickade tillbaka och ned på Drottning Elisabeths? I jemnförelse med den nya "gullålderns" koryfeer, hvad gällde då en Spenser, en Marlowe, — ja Shakspeare sjelf, hvars tragedier ansågos öfverträffade af Addisons Cato? Numera torde dock ej finnas mången, som misstycker, att England har kommit på andra tankar. Till och med om Antiken och Romantiken, äfven då man tänker sig det förträffligaste af båda, må icke ovillkorligt sägas, att den sednares förträfflighet står öfver den förras. Detta omdöme är lika orättvist, som det motsatta. Hvar och en är särskildt en i sitt slag lika fulländad och evig skönhet. Detsamma gäller ock om all den bättre Modernitet, som förhåller sig till Romantiken såsom frukt till knopp och blomma. Den ästhetiska fullkomligheten hos Äschylus och Sophokles är icke en ringare, än den hos Shakspeare och Goethe; den är blott en annan.

Vore öfverhufvud det Förflutna alltid någonting i den betydelse tillryggalagdt, att derom, i känslan af det Nuvarandes företräde, knappt lönte mödan att vidare tala: då kunde ock det sednare, äfven i sina yppersta skepelse och skapelse, blott göra sig räkning på en dags lif, — och icke ens detta; det finge nöja sig, att såsom ett stjernfall störta sin undergång till mötes. Men till "menschlighetens höjder" sträcker sig

ej förgängelsens välde; åtminstone ej förr, än på jorden all cultur och all historia upphört. I trots af det slags jemnlighetsnit, som till dessa höjder uppskådar endast med fåvett och afund, skola de ännu och framgent på sina hjessor församla gestalter, hvilka der förblifva räddade undan glömskans vågor. Stjernfallen må blänka och slockna. Men det gifves, lyckligtvis, eviga stjernor, som endast skenbart förblekna och försvinna; dem är förlänadt, att ständigt, från hvarje sådant skifte, åter uppstiga med förnyad glans. Dikten och Konsten äga sina ledande outsläckliga ljus, som i trygg tillvaro öfverleva generationerna och betraktelsesätten, utan bekymmer om deras vexlingar, utan farhåga för de tjocka skyar, med hvilka, tid efter annan, människornas synkrets öfverhöljs. Hvad lida deraf Homerus och Lied der Nibelungen, Edda-sångerne och Dante, Shakspeare och Schiller, Tasso och Byron, Goethe och Tieck, om de, fastän ibåtkomna till namnen (af Calderon var, en lång tid, i allmänhet äfven namnet bortglömdt), likväl i anspråk på uppmärksamhet och läsning ställas under det nyaste dygnets marknads-dockor? Och sådant sker just nu, rundt omkring oss. Eller hurudan vitter läsning väljer flertalet af dem, som ändock kalla sig "bildade"? Hvad väljer det hellre: ephemera romaner och noveller, lika lösliga till utförande och innehåll, — esomoftast både ästhetiskt och moraliskt vämjeliga; eller dessa alster af verklig poesi, hvilka, i likhet med de sculpturens mästerstycken som öfver-

täckas af ruiner och mull, förblifva lika sköna, om de än af intet menskligt öga skådas? Vål torde härvid invändas, att alltid, utom hvad man läser för dess konstvärdes skull, måste finnas någonting, som man läser blott och bart för tidsfördrif; att själen icke kan beständigt vara nog uppstämd och klarstämd till det förra; samt att man i alla fall bibehåller oförminskade interessel och vördnaden för detta. Men derpå svara vi först och främst, att äfven till blott tidsfördrif bör man välja endast det, som är ädelt, eller åtminstone rent; och sedan, att vanan vid flärdfull medelmått, vid halft utsmyckad, halft ohöljd fulhet och stygghet, leder oundvikligen till den åberopade vördnadens afbräck. Man kan, jemväl här, icke nog sky för att hängifva sig åt Vanans förfärliga makt; den bringar derhän, att man slutligen, under bedöfnings af ett själs-utmärglande mångläseri, trivdes bäst ihop med det Dåliga, såsom det beqvämaste, — emedan det är det enda, som icke öfverstiger de uttömda njutningskrafterna. Genom idelig befattning med flärd uppkommer en slöhet, som kan förlama omdömesförmågan oföroligen långt; till och med hos granskare, som äro hvad man kallar "goda hufvuden." Så har t. ex. Fransmannen Jules Janin, med anledning af en i Paris illa gjord och illa uppförd öfversättning af Schillers Maria Stuart, nyligen förvånat Europa med den upptäckt, att Schiller är en klen poet, som oförskyldt råkat i besittning af ett stort rykte. Öväntadt vore ej, om denna märk-

liga upptäckt snart äfven begagnades af det i Sverige outrotteliga slägte, som Thorild kallade "fransyska dan-
kar i svenska hornlyktor." För ett stort gransknings-
bloss anser sig troligen ock den Tyske Skol-Rector,
om hvilken litteratur-tidningar ej längesedan berättat,
att han bevisat om Homerus detsamma, som Janin om
Schiller, och således utmönstrat sjelfve Skalde-fadern
ur stora skalders antal. Men kunde än det osannolika
inträffa, att den elegante Parisar-sladdrarens och den
Tyske skolfuxens omdömen blefve, för någon tid, Eu-
ropas: då skulle ock utgången deraf lemna ett nytt
bevis, att på hvarje dylik orättvisa följer en desto
mera lysande upprättelse; åtminstone såsnart ånyo en
positif eller organisk bildningsperiod inträder; och de-
sto klarare skulle då varda insedt, att ett förfluget och
orimligt klander är lika litet i stånd att döda, som
ett grundlöst beröm att skänka — eller förlänga — lif.

Det så kallade "allmänhetens bifall", är ofta ingen-
ting annat, än en epidemisk feber; stundom ock blott
ett epidemiskt munväder, — kort sagdt, en "opini-
on" *). Det må ej nekas, att äfven en sådan, under-
stundom, kan träffa och har träffat det rätta. Men
den beror häri, liksom i allt öfrigt, af tillfällighet;

*) Redan i Ciceros tid funnos de, som åberopade denna i
våra dagar såkallade "nationernas drottning", "gudomliga röst"
o. s. v. Hvad han tänkte derom, ser man af denna utlåtelse:
*Sic est vulgus; ex opinione multa, ex veritate pauca
astimat.*

derföre händer lika ofta, om ej oftare, att den tager vilse. Tidehvarf gifvas, då bifallet — mestadels — är blott ett säkert kännetecken, på ett af tvenne: antingen, att författaren är en medelmåtta, som lyckas "anslå sympathierna" hos allmänhetens medelmåtta; — hvartill då den rakaste vägen är, när den förra innehåller en blandning af tre fjerdedelar lumpenhet (helst *scandalens* lumpenhet) med en fjerdedel talent; eller ock, att författaren är ett stycke genie, men ett, som (emedan det är ett stycke) ej vidare vet hvad det vill, än att det vill — hvad man kallar "framåt" *). Å andra sidan är då likaså den vettlösaste förkastelse-dom, i all sin fräckhet afkunnad från den oäkta Kritikers läppar, esomoftast just ett vittnesbörd, att det föremål, som sålunda fördömmes, har ett egendomligt lif och är ämnadt att bryta sig en egen bana. I bägge fallen gäller Thorilds utlåtande, att "allt det väder, som kan komma ur det största gap, bevisar intet mer, än — att det var ett fanders stort gap, hvarur det kom." Huru föga det bevisar något annat, ådagalägges redan

*) Skulle så vara — såsom flerfaldiga exempel synas visa — att framåt-rörelsen, esomoftast, består endast i att blindt rusa åstad på en väg, hvarom man icke känner hvart den bär, och hvarvid man äflas att tillintetgöra allt hvad som är, utan förmåga, hvarken att sätta något bättre i stället, eller att om detta bättre gifva någon förnuftig och bestämd antydning: då kunde befaras, att hela den utbasunade progressionen blir, hvad Jourdan, i en bulletin till Skräck-regeringen, kallade sitt återtåg efter en förlorad batalj: ett "framskridande med tillbakasteg" ("*un avancement rétrograde*").

af det enkla factum, att man knappt behöfver uppnå en half menniskoålder, för att öfverlefva tjugtal af slika opinioner; som ändock alla varit "allmänna", och derföre samtligen ansett sig för ofelbara. Lätt begripeligt! Ty Opinionens vind är, i den andliga verlden, en motsvarighet till Naturens vindar; han vet lika litet, hvadan han kommer och hvart han far. Liksom inom andra områden, hafva "opinionerna" äfven inom Vitterhetens och Konsternas understundom varit sanna; men oftare osanna, och allra-oftast halvesanna. Den sista egenskapen är, genom det glimmande skenet af sanning, den mest förderfliga. Ser man nogare efter, så har, i deras sätt att behandla utmärkta författare, både deras pris och deras klander bestämts af helt andra motiver, än af någon ren ästhetisk uppfattning. Så t. ex. möttes visserligen Goethes Werther med ett allmänt jublande bifall; men hvarföre? Emedan en af den tidens sjukligheter var der skildrad med så varm och glänsande liflighet, att den tycktes på samma gång förskönad och försvarad. När han utgaf Iphigenia och Tasso, som stå på den fullkomligaste helsas och den renaste skönhets grund, då teg hela "allmänheten" såsom ett godt barn, och det i decennier; så att just i den mån, som han upphörde att sammanhänga med sin samtid genom dess krämpor, förminskades hans popularitet, ja, upphörde för årtionden.

Första steget till verklig Kritik är alltså, att göra sig oberoende af Opinionens makt. Denna är nämligen,

i och för sig sjelf tagen, inom Andens verld just det Förnuftlösa, det blindt Sympathiska eller Antipathiska, det af idel Nyck och Hugskott bestående. En cras-sare hedendom, än afgudandet af denna makt och vördnaden för Massan såsom massa, har aldrig funnits *). Twifvelsutän låter sig jemväl här; till en viss grad åtminstone, det Tillfälliga upplöses i och förklaras ur någon bakom det förborgad Nödvändighet; men vi kunna derpå lämpa, hvad Ehrensverd på ett ställe yttrat om de små Natur-lagarne. "Det må vara", säger han, "att dessa äro delvis framskymtande sammanbindningar af större, dem ingen fullt begriper: men oss angår blott, hvad vi begripa; och menniskan hör, så ofta hon kan, afböja deras verkan i de ting, som henne angå." Om således än vissa farsoter, tidtals, liksom sväfvva omkring i luften, och meddella sig genom den: så beror det likväl, inom Andens rike, på oss sjelfva, att låta oss af dem smittas, eller icke. Att neka detta, vore att neka möjligheten af fri vilja och sjelfständigt omdöme. Hvilket ock, i råd och dåd, hela den hop gör, som i hvarje stannande vid en öfvertygelse ser någonting "stationärt", och sätter framskridandets rörelse i redebogenheten att stundligt ombyta meningar.

*) "Was ich mir gefallen lasse?

Zuschlagen muss die Masse!

Dann ist sie respectabel;

Urtheilen gelingt ihr — miserabel."